

'Wij moeten de laatste jaren op steeds meer fronten een rol spelen', constateert Eric van der Bilt van Het Drentse Landschap. De vroegere defensieve opstelling van natuurbeschermingsorganisaties heeft voorzichtig plaats gemaakt voor een meer offensief beleid. 'We staan nu midden in de samenleving en moeten met iedereen overleggen en zaken doen. Niet altijd eenvoudig, maar wel goed, want het betekent dat er meer aandacht is voor je werk.' Een gesprek over oerbossen, natuurbouw, geld rondpompen en de vreemde logica van het Natuurbeleidsplan.

De Stichting Het Drentse Landschap beheert in Drenthe ca. 4700 ha natuurterrein. De Stichting heeft momenteel 3000 donateurs. Eric van der Bilt werkt er sinds 1979 en is hoofd terreinbeheer.

'Toen we startten met begrazingsexperimenten vonden sommigen dat een mode-gril. Nu wordt natuurontwikkeling ook wel als mode gezien; daar is niks op tegen, die belangstelling moet je gebruiken', aldus Van der Bilt.

Revolutionair

'Het Natuurbeleidsplan (NBP) verschijnt in 1990 en het is eigenlijk een vrij revolutionaire verandering ten opzichte van het verleden. Het tekent de ontwikkeling van de natuurbescherming in de laatste 100 jaar: van het beschermen van een bloemetje, vervolgens van de stukjes grond rondom dat bloemetje tot nu het hele ecosysteem in beeld komt. Dat is een fundamentele ontwikkeling, een inzicht dat onomkeerbaar is en niet meer zal verdwijnen. Systemen trekken zich niets aan van ambtelijke nota's, die zijn er of niet. Het NBP heeft een creativiteit in het denken opgeroepen, dat niet snel weer in de fles gestopt kan worden.'

'Toch vind ik het vervolg op het NBP tot nu toe niet logisch. De goede volgorde zou zijn om eerst plannen te maken en op basis daarvan hectares toedelen en begrenzen. Wat er

gebeurt is: eerst NBP uitbrengen, dan begrenzings vaststellen en dan komen pas ecosysteem- en gebiedsvisies. In mijn ogen de verkeerde volgorde!'

'In de praktijk worden daarom niet alle kansen gegrepen. Dat kan alleen wanneer er ruimte komt om begrenzings en toe te delen hectares af te laten hangen van een gebiedsvisie: Op dit punt willen wij verder waarop gaan dan het overheidsbeleid en dat zie ik als de taak van de particuliere natuurbescherming in onze samenleving.'

'De mogelijkheden voor natuurontwikkeling zijn beperkt. In Drenthe zijn er maar een stuk of tien beekdalen en er worden er niet meer bij gemaakt. Je hebt op ieder moment met andere functies te maken, vooral de landbouw. De macro-economische ontwikkelingen, het EG-prijnsbeleid en de wereldhandel hebben een enorm effect op het handelen van een individuele Drentse boer. En dat is niets nieuws: ook al in 1600 was de wereldgraanprijs bepalend voor het gedrag van de Drentse boer. De functie landbouw zal echter langzamerhand zijn zeer dominante positie verliezen. Toch zullen er altijd boeren blijven; wie moet dat landschap anders beheren?'

Oei, een koe

'Natuurontwikkeling is vrij nieuw, dat betekent dat projecten vantevoren goed overdacht moeten worden. Maar gaandeweg moet men ook zaken durven aan te passen. Belangrijk is wel dat mensen er ook van mee kunnen genieten. Bij natuurontwikkeling moet je vanaf het begin dat soort elementen meenemen, bijvoorbeeld door het aanleggen van een themaroute. Grappig is wel, dat mensen nu soms schrikken als ze vee tegen komen in een natuurgebied, dat zijn ze gewoon niet gewend. Op vakantie in de bergen van Oostenrijk, Schotland of Noorwegen, daar is dat normaal, dan vind je dat leuk. Maar als ze op de hei bij Hilversum een koe tegenkomen die een gekke sprong maakt, dan is men bang aangevallen te worden...'

Eric van der Bilt, Het Drentse Landschap

'Schrik niet van een loslopende koe'

Kees Siderius

Eric van der Bilt ►

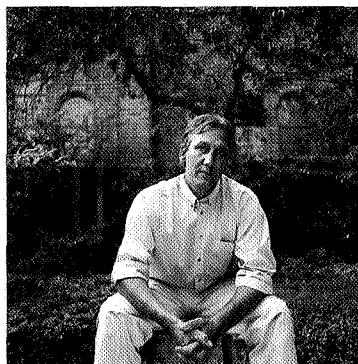

foto: Harry Cock

▲ Natuurontwikkeling op landgoed de Vossenbergh

'Wat is natuurontwikkeling? Projecten worden meer en meer met een enorme PR bij het publiek geïntroduceerd. Neem Plan Goudplevier: er is daar sprake van een grote schaal en de bouwvoor wordt helemaal afgevoerd. Maar als je kijkt naar de doelstellingen, de beheersvorm en het uiteindelijke landschap dat gaat ontstaan, is het in wezen hetzelfde wat de natuurbescherming al veertig jaar doet. Wat ik wel natuurontwikkeling zou willen noemen, is de ontwikkeling van processen in systemen. Neem een Drents beekdal, gooi alle sloten dicht en dan maar zien waar het water uittreedt en wat er zonder ingrepen van de mens allemaal gebeurt.'

Offensief

'Wat mij aanspreekt is de nieuwe, op een heel systeem gerichte benadering. Niet alleen in de marge met een plantje op een klein perceeltje bezig zijn, maar kijken of we in een compleet systeem natuurwaarden kunnen ontwikkelen.'
'In het rivierengebied worden de zomerrijken

weggehaald en laat men het water over een bredere bedding stromen. Ik denk dat men bepaalde problemen voortvloeiend uit de aanwezigheid van allerhande chemische verontreinigingen in datzelfde rivierwater onderschat. Elders wordt er wel gesuggereerd dat, als we spontaan bossen laten ontstaan onder invloed van begrazing, de meest schitterende oerbossen vorm krijgen. Terwijl de bestaande bossen kwijnen onder de last van verzuring en verdroging. Daar zit iets vreemds in. Het lijkt het gevolg van het PR-verhaal: de boodschap moet overkomen en dat moet vooral niet te ingewikkeld.'

Romantiek met korenbloemen

'Het landschap van pakweg 150 jaar wordt als heel romantisch afgeschilderd; maar dat van pakweg 15.000 jaar geleden of van 1000 jaar geleden is ook interessant? Kijk eens hoe Nederland was, met zijn oerwouden, met zijn

meanderende rivieren, met zijn brakwater-delta, met zijn venen, met de getijden-delta, dát was sublieme natuur. En die armoedige akkertjes met korenbloemen of die blauwgraslanden, dat zijn eigenlijk maar slappe aftreksels van wat het ooit geweest is. Veel van wat wij nu natuur noemen is eigenlijk cultuur, maar dat is volgens sommigen vloeken in de kerk.'

'Mensen hebben bepaalde voorkeuren, landschappen waar ze zich meer of minder in thuisvoelen. De eindeloze hoogvenen zijn bijvoorbeeld botanisch zeer interessant, maar de meeste mensen waarderen het niet zo. Bosrijke duinlandschappen, dat vindt echter iedereen mooi.'

'Je kunt wel hele gedetailleerde plannen uitwerken, maar dat is onzin, want de situatie van vroeger krijg je toch niet meer terug. De invloed van de mens is niet uit te schakelen.'

Het ideaalbeeld

'Mijn ideaalbeeld is heel divers: er zouden veel uitgestrektere bossen moeten komen, met inheemse soorten. Natte broekbossen in beekdalen. Maar ook uitgestrekte saai eikebossen op dekzandlandschappen, dat zijn typisch Drentse bossen. Of uitgestrekte laagveenmoerassen op de randen van het Drents Plateau, op de grenzen met Friesland en Groningen. Langs de kust zou je aansluitend aan de kwelders een aantal polders kunnen verzilten. Meanderende beken, veenvorming, enzovoorts. Dit zijn een aantal natuur-opties die heel realiseerbaar zijn, wanneer er maar voldoende hectares ter beschikking staan.'

'In een volgend NBP zou meer logica kunnen zitten. Het huidige beleid resulteert in een enorme versnippering. Landelijk gaat het om 50.000 ha natuurontwikkelingsgebied; dat is dus zoveel per provincie, zoveel per organisatie en uiteindelijk dat beetje per reservaat. Echte grootschalige natuurontwikkeling is hiermee

niet mogelijk. Je kunt niet hele beekdalen reserveren of grote moerasgebieden maken. Heel soms kan iets wel groot aangepakt worden, maar dan is er altijd sprake van andere functies: bijvoorbeeld de Blauwe Stad bij Winschoten, maar daar gaat het mede om het platteland te redden.'

'Er zijn maar beperkte middelen voorhanden. Voor het behalen van het hoogste rendement moet je die op de meest kansrijke plaatsen inzetten. Dus: nu in het Noorden meer besteden dan de landelijke procentuele verdeling, want hier kan men vrij gemakkelijk veel grond voor relatief weinig geld verwerven. In het Noorden is al een autonome ontwikkeling in de landbouw aan de gang; braaklegregeling, snelgroeiende populierenbossen. Bijvoorbeeld bij de Hunze heb je nu uitstekende kansen om het systeem te ontwikkelen.'

Politiek

'Het rijk heeft een goed natuurbeleid geformuleerd, waar heel veel goede elementen in zitten en waarin veel verantwoordelijkheden aan partners zijn gedelegeerd. Op het moment echter dat zaken projectmatig goed gaan lopen, dan worden de procedures, organisaties of fondsen weer gewijzigd. Het is een manier van handelen die we al een jaar of 15 bij herhaling bij het ministerie van LNV te zien krijgen. Onbegrijpelijk, ik heb er geen verklaring voor. Misschien blijft natuurbeheer toch teveel een ondergeschoven kindje in het ministerie.'

'Het ontgrondingenbeleid wordt steeds meer een soort barrière in ons werk. We betalen zoveel cent per kuub grond om het te mogen afgraven, vervolgens betalen we zoveel cent aan gemeenten om de kleine weggetjes te mogen gebruiken; daardoor wordt een natuurontwikkelingsproject - dat al vrij duur is - nog veel duurder, en het is meestal uitsluitend subsidiegeld van rijk en provincie. Je bent dan bezig geld van de samenleving rond te pompen. Dat moet eenvoudiger kunnen.'

Rol van de boer

'De boer als natuurbeheerder; wie pleiten daar nu voor? Heidemij, Landbouwuniversiteit Wageningen, het Landbouwschap en de standsorganisaties! Die vertegenwoordigen uitgerekend de krachten die gezorgd hebben voor de nivellering van ons landschap door het voortdurend natuur-armer maken van de landbouw. En nu moet de boer opeens een rol spelen als parkwachter en natuurbeheerder. Dat gebeurt alleen maar, omdat er financiële voordelen te behalen lijken.

De individuele boer en de natuurbeschermers weten heel goed wat er moet gebeuren en die willen best samenwerken. Het onderlinge conflict is onnodig en achterhaald, want het gaat ook ten koste van de leefbaarheid van het platteland. Die boer moet gewoon doen waar hij goed in is, en dat moet die natuurbeschermers ook. Ook het conflict op het vorige Keuningcongres tussen cultuurhistorie en natuurontwikkeling, dat is een academisch conflict, dat bestaat niet in de praktijk.'

'Het instandhouden van de Pinksterbloem, Veldleuwerik of Grutto, laat de landbouw dat maar doen, daar zijn wij niet voor. In het zogenaamde 'witte gebied', 90% van ons platteland, gaan deze zeer gewone soorten nog hollend achteruit.

Vergeet niet, dat er een gemeenschappelijk belang is: zowel de landbouw als de natuur hebben belang bij een schoon milieu. In de toekomst zullen die dan ook veel meer samen moeten optrekken. We moeten ook geen situatie krijgen van hier is landbouw en achter het hek is natuur; dat is geen heilzame weg.'

'De stelling 'boeren zouden natuurbeheerder kunnen zijn, want dat hebben ze altijd al gedaan' is een behoorlijke versimpeling. Boeren hebben het landschap gevormd, maar dan wel als onbedoeld bijproduct van hun economische activiteiten. Het is nooit hun primaire intentie geweest om een mooi landschap te maken.

Daarnaast hebben de boeren - om hun inkomen veilig te stellen - het cultuurlandschap ont-

manteld en genivelleerd. Nu het wat slechter gaat, willen ze ineens wel parkwachter worden. Mijn eigen indruk is dat de meeste boeren helemaal niet staan te popelen om natuurbeheerder te worden. Ik hoop dat we in goed overleg iedereen datgene kunnen laten doen wat hij het beste kan. Dat betekent dat de boeren het beste het cultuurlandschap kan beheren en de natuurbescherming zich dan meer zal richten op de echte natuurgebieden, zoals heide, moerassen en bossen.'

Onrust

'Nieuwe plannen voor natuurontwikkeling brengen in toenemende mate onrust in de streek. Dat kan wel kloppen, maar niets doen maakt soms nog meer kapot, ook in sociaal opzicht. Als je een visie maakt, inclusief de toekomst voor de landbouw, dan kun je die altijd bespreken en aanpassen. Het alternatief van afwachten tot er nog meer boeren wegtrekken en de leefbaarheid verder afneemt, is nog slechter.

Kijk maar naar de herinrichting Roden-Norg. Daar is erg lang gepraat, maar nu zijn de meeste partijen behoorlijk tevreden. Op basis van een economische afweging zijn daar ook de belangen van de natuur goed uit de verf gekomen. Zoiets moet op meer plaatsen gebeuren, ook in het Hunzedal. Veel te vaak wordt er alleen maar geredeneerd: de landbouw is hier belangrijk, einde discussie. Ik vind dat in dit soort gevallen de provincie een actievere rol moet spelen. Het lijkt echter wel of de landbouw nog steeds een onevenredig grote invloed op het lokale bestuur heeft. Dat leidt tot het niet anticiperen op veranderende omstandigheden, zelfs wanneer dat uiteindelijk nog forser ten koste gaat van de boeren wier belangen men zegt te behartigen.'

Samenwerking

'We gaan toe naar een steeds grootschaliger vorming van nieuwe natuur. Samen met het Groninger Landschap, het Wereldnatuurfonds en de drinkwaterleidingsmaatschappijen zijn

▲ Hoogveenreservaat Bargerveen in Z.O. Drenthe

we nu bezig een totaalplan te maken voor het stroomgebied van Hunze en Reitdiep, dat zich uitstrekt over beide provincies. De opstelling van de waterleidingsmaatschappijen is sterk veranderd. Onbeperkt oppompen van grondwater kan niet meer, daarom moeten we in de toekomst gezamenlijk streven naar vormen van integraal waterbeheer. Voor beide sectoren zal sprake zijn van voordelen in deze samenwerking. En gezamenlijk kun je dan ook de politiek van de zin van deze benadering overtuigen. Dat is een belangrijke cultuuromslag.'

.... Natuurontwikkeling in de praktijk

Op vele terreinen en op vele verschillende manieren zijn organisaties bezig met natuurontwikkeling. Veel natuurwaarden in Drenthe zijn gekoppeld aan voedselarme omstandigheden. Die groep planten staat onder enorme druk door de effecten van verzuring, verdroging en vermessing. Ook bij Het Drentse Landschap staan daarom veel activiteiten in het kader van het traditionele beheer.

Het Scharreveld

In het Scharreveld (ten zuiden van Westerbork) worden enkele kleine terreintjes tot een groot gebied samengevoegd, al gebeurt dat wel op kleinere schaal dan bij het Plan Goudplevier. In het Scharreveld is de oppervlakte natuurgebied

groter dan het tussengebied en bij Goudplevier is dat andersom. Er wordt gezorgd voor een versnelde nutriëntafvoer en restauratie van het hydrologische systeem, zodat er onder andere weer kwelwater zal uitstromen. Het beheer is gericht op verschraving.

De Vossenbergh

Het landgoed de Vossenbergh ten westen van Wijster is begin deze eeuw door een rijke industrieel aangelegd. Er zijn toen bossen, huizen en lanen aangelegd en van vennetjes werden meertjes gemaakt. Er loopt een klein beekje met een zijdal dat als maisveld onherkenbaar was geworden. Het Drentse Landschap maakt hier nu een groot heischal landschap. Het beekstelsel wordt in zijn oude

luister hersteld. De slenk wordt weer uitgegraven, zodat het beekje een bovenloop krijgt met keileemdrempels.

Het Hunzedal

Uit hydrologisch onderzoek blijkt dat dit beekdalsysteem, onder de schil van de moderne landbouw, behoorlijk goed intact en te herstellen is. Als natuurontwikkelingsproject behoort het tot één van de meest kansrijke situaties van heel Nederland.

Toch ontmoet realisering nog veel weerstand. De landbouw blijft het belangrijkste, maar om de leefbaarheid te vergroten wordt er wel aan toerisme en recreatie gedacht. Zonder groot-

Foto: Aerophoto Eelde

